



DRUŠTVO CRVENE PRAŠINE

1. Kulturologija planete Mars

Kulturologija planete Mars kroz epohe bila je odsjaj, metafora i lakmus zemaljskih nedoumica i tegoba. Mars je uvek bio ogledalo Zemlje, projekcija naših strahova i utopijâ, zamisao koja traži telo. Mars je i sledeća poslednja granica ka drugim stvarnostima i Roršahov test naše potrebe za budućnošću.

Oko Marsa se tokom vremena splela mreža činjenica i maštarija, kompleksna kulturna infrastruktura, nimalo se ne razlikujući od drugih duhovnih konglomerata, najpribližnija, ilustracije radi, kulturi Titanika. Čak, deleći s Marsom istu vrstu misterije i iste istorijske naplavine (tehnologije, napretka i kataklizme), deleći i istu fizičku nedostupnost (potonuli brod dostupan samo robotima ili ljudima u strogim tehnološkim uslovima, podjednako kao i Mars u ovom trenutku), isti smrtonosni rizik, istu fascinaciju tehnologijom, Titanik je analogija Marsa, baš kao i obrnuto. Dve metafore, dva nedosanjana blizanačka sna o premoći tehnologije nad prirodom, titanski iz sna grubo prenut, drugi, marsovski, još uvek duboko u REM fazi. Ipak, tehnologija je preživela i pobedila, uprkos žrtvama, patnjama i propastima. Brodovi su s vremenom postajali sve veći, turistički raj na kruzeru „Kosta Konkordija“ će se tragikomično nasukati, a njegovo vađenje iz mora će postati novi tehnološki trijumf. Isto tako, brojni neuspesi misija na Mars, čitave gomile slupanih letilica nisu poremetile san o tehnologiji kojom će čovek spasti sebe i osvojiti druge svetove.

Zašto je Mars simbol pobede čoveka nad prirodom, nečega čemu nagoni teži ljudski rod?

Stanislav Lem kaže da svako društvo mora da se izbori za nezavisnost od zadovoljenja elementarnih potreba. Tehnologija vatre podjednako stvara potrošački duh, kao i tehnologije masovnih medija 20. i 21. veka, naime, obezbeđujući lakši život i za opstanak bolju vrstu dobara, kivanog i pečenog mesa ili neophodnu dozu informacija. Osnovne činjenice svake civilizacije kao ukupnosti duhovnih i materijalnih iskustava, kao što su ishrana, odeća i stanovanje, transport, životni razvoj, raspodela dobara, zaštita, prenos iskustava i tumačenja, moraju da budu *samopodrazumevajuće*, prozirne kao vazduh ili voda da bi civilizacija mogla da postoji i da se razvija. Bar je tako na planeti Zemlji. Mars dodaje nove osnovne činjenice postojanja, prostor, vazduh i vodu. Prvi put se tehnologija susreće s novim neophodnostima homeostaze, potrebom proizvodjenja bukvalno svih preduslova postojanja. Istovremeno, time se stvaraju preduslovi za novi tip civilizacije, koja će tehnologiji podređivati sve činjenice opstanka. Ovoga puta, tehnologija ne može biti podrazu-

mevajuća „prozirnost stvari“, već egzistencijalni zahtev presudne važnosti. Kao vazduh, voda, nebo...

Može neobično, i nepodnošljivo prepotentno takva tvrdnja da zvuči, tek, budućnost ljudskog društva je oivičena, nepovratno predodređena sa dva aksioma: najpre, čovek ne zna svoju sudbinu, i potom, njegova civilizacija mora biti tehnološka, znači homeostazična, a time posledično usmerena svojevrsnoj tački „tehno-omege“, što bi se moglo dopasti Tijaru de Šardenu, ili „singulariteta“ po volji futuristi Reju Kurzveju, rečju, stapanju biološke i tehnološke evolucije. To možemo nazvati finalizmom tehnologije ili neminovnom genom tehdruštva. Bilo koja vrsta panteizma je nemoguća, povratak prirodi je nezamisliv u uslovima globalne civilizacije, mi živimo svojevrsni paralelizam biološke i tehnološke evolucije, ali – prividni paralelizam jer biološka evolucija postepeno gubi svoju supstancu, dok tehno evolucija još uvek nije preuzela ingerencije nad celokupnom realnošću. Neki drugi način evolucije značio bi masovno izumiranje, prljavu i smrtonosnu egzistenciju najvećeg broja ljudi, smrt materijalne i duhovne kulture. Još uvek ne i fizičko nestajanje, ali bi uništenje čovekove kulture bilo potpuno, samim tim i pojma ljudskosti.

Jer mera našeg opstanka na svetu je postala naša infrastruktura, a ona se svodi na naš oblik kulture, duhovne koliko i materijalne. Još uvek živimo kroz paralelizam krvavo ljudskog i nužno tehnološkog. Čovek tehnologije je onaj koji postoji u aktuelnosti, biološki čovek je zapravo relik, svojevrsni zombi budućnosti. Još uvek, i još zadugo postojaće ta dihotomija. Ali ishod sudara je neumitan. Samo tehno-kultura omogućava homeostazu, predupređivanje nevolja i ugrožavajućih datosti, nadmoć nad prirodom što je u osnovi svake civilizacije.

Prvi put u istoriji, kolonizacija planete Mars daje priliku da izgradimo sasvim drugačiji tip civilizacije, tačnije da isprobamo modele nastanka tehnoloških civilizacija, kojima naše društvo neumitno hrli. Svaka buduća civilizacija na Zemlji će nužno biti visoko sofisticirana i tehnološka, a Mars, i kao metafora i kao tehnološki poligon, predstavlja evidentni model i iskustvo, kulturu potpune pobede čoveka nad prirodom. Stoga je pokušaj izgradnje autohtone kulture na Crvenoj planeti direktni vremeplov, link ili kapija ka budućem ljudskom društvu, pokazna laboratorija budućnosti.

Ne treba misliti da je korišćenje ovakve šanse uslovljeno slučajnim faktorima, naučnom radoznalošću, medijskim spinovanjem vizionara kao što je Elon Mask, tehnološkim anticipacijama ili pragmatičnim istraživanjem novih tehnologija. Sve to su spoljašnje, akcesorne stvari, dok dublja, unutrašnja neophodnost govori da je opredmećenje tehnološke evolucije zakonitost podjednake snage kao genetska filogeneza.

Da li će sadašnja čovekova kultura podneti taj pritisak tehnogeneze, nije lako proceniti. Sudaramo se sa himerama „tipično ljudskog“ i „čoveka-golema“, metaforama krvi, mesa i blata. Te mentalne karike su posrednici između čoveka i prirode koju čovek ne može svojim razumom prisvojiti, himere razuma koji ne može ovladati silama materijalnog sveta bez brojnih posredovanja i posrednika. Religija, etika, estetika, politika, najposle tehnologija, oruđa su uma na demijurškom putu.

Ukoliko čovečanstvo i uspe, u neodređeno dalekoj budućnosti, da kolonizuje Mars, što se s jedne strane čini iluzornim poduhvatom jer narušava same temelje ljudskosti, odnosno ukorenjenosti čoveka na uslove Zemlje, a s druge strane predstavlja iskonski izraz onog iskustva granice koje leži u svakoj uspešnoj civilizaciji, takva „kolonija“, privremena ili trajna, povremena ili trajno nastanjena, nužno će biti kompletno tehnološka.

Čovek ispunjava sve životne niše, i pustinje i prašume, Antarktik kao i Arktik, prašume Brazila i Saharu, hladne sibirске kao i vrele afričke stepe, mada još uvek nije kolonizovao morske dubine. Živi u stepama, hladnim šumama i planinskim visinama, negostoljubivim i otrovnim mestima kao što su veliki gradovi, kapilarno i termitski je prožeo celokupnu noosferu, nastanjivu planetarnu ljusku.

Uslovi na Maru, niske temperature (prosečna oko -60°C), nepostojanje magnetnog polja, a time i zaštite od zračenja sa Sunca, veoma retka atmosfera (jedva 1% gustine Zemljinе atmosfere, kao na trideset kilometara visine na rodnoj planeti), opasna korozivna prašina, višemesečne peščane oluje, sve to usmerava ljudsku koloniju na podzemne baze, duboko u cevima lave ispod površine Marsa. Ali i bez toga, celokupna ljudska kolonija na Marsu biće zavisna od zatvorenog, klimatizovanog prostora, fizičkih barijera kao zaštite od zračenja i mikrometeorita, veštačkog osvetljenja i visoko tehnologizovanih sistema za proizvodnju svih pretpostavki za život. Vazduh, voda i toplota kao datosti van propitivanja, na Zemlji tako lako dostupni resursi, energija kao prilično lagodni izbor na rodnoj planeti, sve to na Marsu mora biti zamenjeno tehnološkim procesima.

Neminovno da tehnološki način proizvodnje stvarnosti stvara tehnološki determinisanu kulturu. Prvu pravu tehno kulturu u ljudskoj istoriji. Veliki ružičasti tehno rivju.

2. Veliki tehno rivju

Mars je veliko ogledno polje za technocivilizaciju.

Čovek silazi sa scene kreiranja, tehnologija postaje primarna. U isti mah, tehnologija njegovog opstanka u vanzemaljskim uslovima nužno mora postati samoreprodukujuća i samoorganizirajuća, da bi uopšte mogla nastati kultura... Ponovo čovek mora preći put koji je već prešao u osvitu svoje vrste, put ovičen ne-svesnim izborima, zbrkom i dugim, sporim promenama, instrumentalizacijom tehnologija opstanka da bi mu one omogućile prostorne i vremenske kontinuuе za duhovni razvoj. Neće se suštinski taj prelaz od sakupljačkog opstajanja (obezbeđivanja svih resursa sa Zemlje, u ovom slučaju) do razvijene tehnologije korišćenja na Marsu dostupnih resursa, razlikovati od prelaska društva lovaca-sakupljača do sedelačko-zemljoradničkih društava. Proizvodnja resursa preko mere fizičkog opstanka je mera nastanka kulture, a vatra, plug, točak ili pismo morali su postati podrazumevajući način proizvodnje kulture, u istoj meri u kojoj će autonomna, samoobnavljajuća i samoregulišuća tehnologija morati da postane „prozirna tehnologija“ da bi omogućila nastanak novih tipova „marsovske“ kulture.

Ovakav „paralelizam kultura“ samo je ekstrapolacija sadašnjih trendova. Ne možemo biti sigurni u takav sled, pomenuo sam već načelnu nesaznatljivost ljudske sudbine, ali nam ništa i ne govori o drugačijem sledu. Nekoliko večnih pitanje čovekove kulture svedoči tome. Pitanja čovekovog tela, pitanja njegovog duha i dela, pitanja istorijskog sleda i tačke prekida.

Pitanje ljudskog tela postaje krucijalno. Dosadašnja svemirska istraživanja su bila domen supermena, fizički i psihički izuzetnih muškaraca i žena, pripremljenih za najteže uslove i spremnih da održavaju takvo stanje neograničeno dugo. Ljudsko društvo nije načinjeno od takvih pojedinaca, već statistički gledano od ljudi prosečnih i ispodprosečnih sposobnosti. I dalje, s razvojem kulture, nivo sposobnosti za ostanak je bio sve niži, ljudsko društvo je preko medicine, društvene solidarnosti i morala izgradilo mehanizme da stari, slabi, osujećeni, bolesni i drugačiji imaju podjednaku mogućnost opstanaka. Čak, mera našeg savremenog društva je postala mera pojedinačne nesposobnosti za samostalan opstanak.

Posle „herojske“ faze, u kojoj se priroda brinula za nesposobne, pa je kroz veliku smrtnost zbog bolesti, anomalija i aberacija, mentalne i fizičke nedovoljnosti za opstanak, uklanjala sve koji su bili smetnja i opterećenje za društvo, došla je „humanistička“ faza, sa brigom društva za sve i „jednakim mogućnostima“.

Izgradnja civilizacije na Marsu će se suočiti s istim algoritmima odnosa prema ljudskom telu. Uporedo s umanjnjem prosečnih sposobnosti potrebnih za opstanak, bilo u fizičkom, bilo u mentalnom smislu, tehnologija, ona ista samoobnavljajuća i samoregulišuća proizvodnja stvarnosti će nužno preuzeti ulogu koju je ljudsko društvo sebi nesvesno i nevoljno, dodajem, dodelilo, da obezbedi opstanak svim gradacijama tipično ljudskog. Bolesnima, starima, slabima i nemoćnima, svima koji neminovno postoje u društvu koje više nije „herojsko“.

To je zapravo još jedan, ali veoma važan, kamen u izgradnji novih svetilišta tehnologije, novog, uvek iznova novog „prometejstva“. Stvaralački a ne težački rad je najbitnije obeležje čovekove egzistencije, posebno intenzivna forma telesne egzistencije, kako kaže nemački filozof Eugen Fink. Pišući u svojim *Osnovnim fenomenima ljudskog postojanja* o „titanskoj“ crti čovekovog stvaralačkog rada, koja proizilazi iz konačne svesti o slobodi čoveka i iz prometejske vrste njegovog obitavanja na zemlji, Eugen Fink taj stvaralački nagon poistovećuje sa „veličanstvenim patosom“ i „demonskom“ strašću prema kreiranju svega što mu je potrebno. Jer, piše Fink, „čoveku je uvek potrebna ‘hrana’, ‘odelo’, ‘stan’, ‘zaštita od vrućine i hladnoće’, uvek mu je potreban ležaj za spavanje i za ljubav, kolenka za dete, oružje za borbu“. I to, „... (i) kad veruje da treba da potčini čitavu Zemlju, i – kada zakoračuje u osvajanje međuzvezdanih prostora, bezgraničnost u napredovanju prometejske tendencije tada je dvoznačan znak koji istodobno daje svedočanstvo o moći i nemoći čoveka.“

Kao i sve što čovek čini, i ovde se slama i uzdiže, biva uništen i obnovljen, proklet i blagodaran. Čoveka ta dualnost tera u titanski bezmerno, ona proizvodi nove potrebe iznad elementarnih, „luksuzne“ potrebe koje uskoro postaju „druga priroda“ čovekova, dalje kaže Fink. Taj rad, koga Fink naziva prometejstvom čovekove vrste, nije ništa drugo do

tehnologija, ili da upotrebimo možda precizniji izraz – *tehnicitet*, termin nastao u delima Žilbera Simondona (*Gilbert Simondon*), francuskog filozofa tehnike i individuacije, tokom decenija od smrti (umro je 1989) malo poznatog i proučavanog, ali čija misao poseduje aktuelnost uporedivu sa dominantnim tehnicizmom planetarne kulture. Po Simonodonu, čija paradoksalna misao poseduje onu tananu i fluidnu dvojstvenost izvornog pojma estetike koji dolazi iz ruptura tehnike i religioznosti, dva su oblika (shemata) individuacije kako kolektivnog tako i individualnog bića. Jedan je kroz prvobitnu magijsku nerazlučenost, drugi kroz proces prihvatanje čovekovog autentičnog bića kao „mašine među mašinama“. Tehnicitet je jedna od dve osnovne faze postojanja celine koja se sastoji od čoveka i sveta. Ova shema faza koje samo zajedno uzete stvara kompletnu realnost se bitno razlikuje od dijalektike. Dok dijalektički odnos znači impliciranje nasleđa i intervenciju negativnosti kao pokretača promena, fazna shema odnosa čoveka i sveta je sistem odnosa ravnoteže i recipročnih tenzija. Kao i kod faza, svaka odvojena stvarnost je simbol i druge faze ili svih faza. Drugim rečima, tehnicizam je po Simonodonu magični univerzum tehničkih objekata.

Suštinska relacija koja nam osvetljava tehnološki put koji čovečanstvo sledi je – da tehnologija stvara – čoveka. Razvoj tehnologije (tehnicizma u procesnom smislu, mašina u predmetnom) je kosmički proces u kome su ljudi uključeni samo kao epizodisti. U toj meri je ovo preokretanje relacija trajni proces, da je Protagorina maksima „čovek je mera svih stvari“ već u trenutku nastanka neaktuelna, zastarela, senka pred-tehnološkog „zlatnog doba“, doba bogova i heroja, doba „kulture“. Tehnologija je mera svih stvari, načelo je sa kojim zakoračujemo u istorijsko vreme. Paleoantropolog Andre Leroi-Gourhan (André Leroi-Gourhan) je izneo teoriju da je istovremeni razvoj ručnog zgloba (tj. „telesnog alata“) i simboličnog mišljenja dokaz da je *Homo sapiens* nastao upravo zbog tehniciteta.

Postajući svesno svog tehniciteta, čovečanstvo se suočava i sa sukobom u srcu postojanja. Velika transformacija dovodi do konflikta, sukoba između muškaraca i žena i muškaraca, sukoba između čoveka i njegovih težnji, između sredstava i ciljeva, i najposle, sukoba sa samim sobom. I ponovo Žilber Simondon sugerise da je kultura nastala kao sistem odbrane dizajniran da zaštiti čoveka od tehnike, genezu čovečanstva od tehnologije, prirodne procese od tehnicizma. Razdvajanje humanog (prirodnog) i ne-humanog (civilizacijskog, artificijelnog) u nama je dovelo do procepa u nekadašnjem jedinstvenom doživljaju magične stvarnosti. Podela duhovne sfere na tehniku i religiju je samo faza u dihotomskom ustrojstvu stvarnosti, koju su nasledili tehnicizam, s jedne, i kultura u notornom smislu, s druge strane, predstavljajući u svom ne-dijalektičkom jedinstvu sublimaciju humanog i ne-humanog aspekta čovekovog odnosa prema stvarnosti. Jezik gospodarenja i dominacije je jezik tehno-naučnog čoveka, jezik odbrane, odnosno kulture je nešto nalik ksenofobiji prema strancima. Netrpeljivost kulture prema tehnologiji ne predstavlja u punoj meri mržnju prema novom, koliko odbijanje nepoznate stvarnosti.

U takvom okviru kultura je čovekova odbrana stvorena da zaštiti čoveka od tehnicizma i tehnologije. Kultura je dihotomska pojava, rascep u čoveku kao posledica otpora prema jeziku dominacije koje je u srži naučnog čoveka. Sa tehnicizmom industrijskog i postindu-

strijskog doba ponešto se menja u „večnim“ dilemama na relaciji kultura–tehnika. Danas je najveće otuđenje čoveka nerazumevanje mašina i tehnologije, kao središnjeg mesta našeg ne-humanog bića.

Sa robotskim istraživanjima Marsa poslednjih decenija, Mars prestaje biti metafora Zemlje, postaje metafora tehnologije. Odražava ono što tehnologija čini ljudskom društvu. Samoreklamerski naponi serijskih vizionara kao što su Elon Mask ne znače i devastaciju ideje o promenu društva tehnologijom, jer taj san savremenog čoveka je suviše duboko i suviše davno zasejan. Kažu antropolozi, sanjamo ga već 200.000 godina.

Stoga i postoji potreba da proučimo umetničke i književne vizije Marsa tokom vekova i milenijuma, tokom promena estetskih paradigmi i naučnih saznanja. Manje je važna estetska validnost i istorijska relevantnost ovih dela, jer, ponoviću, kultura jeste odbrana, duboko nekoherentna i konzervativna duhovna reakcija na nepoznatu (tehno) stvarnost. Važno je samo prelaženje krhkog most iznad provalije osnovne dihotomije ljudske svesti, „onoga-što-jesmo“ i „onoga-što-nismo“. Važna je vizija, jednostavno.

3. Fotografije sa putovanja po Republici Mars

Ne delimo više vizije sa svojim precima, metafore su, čini nam se, sišle na zemlju. Ali ne bi trebalo nikoga iz prošlosti da smatramo naivnim, neukim, neoduhovljenim, da bi mirna srca istu pažnju smeli tražiti od naslednika našeg vremena. Možda samo ponavljamo morfogenetski razvoj imaginacije.

Taj sumrak bogova, pad u telesnost i materiju, koji estetičari toliko mrze, dugo nije doirivao drevne vizije planeta. Mars je toliko dugo bio metafora i nebeski simbol, u toj meri da je ta metaforičnost postala neminovni izbor imaginacije sve do prvih značajnih planetarnih istraživanja. Bog rata je kroz vreme upotpunjavao svoju ulogu na nebu, menjao maske i kostime, svrgnut s pijedestala metafizike dopao je inženjerske taštine. Ali, te promene u značenjima koje jedna crvenkasta tačka na noćnom nebu ima za one mučene nesanicom upisane su u kulturu planete Zemlje, te je na ovom mestu nepotrebno govoriti o starijim viđenjima, upisana su u Vikipediju i nema se tu bitno šta novo dodati.

Predimo odmah u naučno vreme 19. veka. Kamij Flamarion među poslednjima Mars predstavlja kao metaforičan i metafizičan svet, Zemljinog boljeg dvojnika, iako već poseduje značajna astronomska znanja. On je na granici, vizije postaju nauke, a estetika uvek posreduje. Ipak, imaginacija je uvek lakše delovala na svest od protivurečnih i frustrirajućih naučnih saznanja. Prepliću se baština projektovana na nebo i tehnicizam sasvim izuzetnog doba 19. i 20. veka. Otuda strahovi koji lako obuzimaju duše i svesti, još uvek je Bog rata na vlasti, u Skjapelijevim kanalima i Velsovim nagoveštajima „lika stvari koje dolaze“. Bila su to vremena kada je Marsovaca bilo posvuda.

Ubrzano se bližimo našem vremenu. Rej Bredberi je u *Srebrnim skakavcima* pisao o Marsu kao romantizovanoj Zemlji sećanja i uspomena, metafori izgubljenog raja detinjstva i jednostavnosti malih priča. Zajednička tačka poetizovane memorije i samostalnog života

malih stvari je u Bredberijevom delu istraživanje besmisla i apsurdna, te je stoga Bredberi daleko bliži Tomasu Pinčonu nego klasičarima naučne fantastike. Još bliže našem vremenu, Jan Mekdonald se u *Bespuću* sasvim oslanja i na Bredberija i na Pinčona, spajajući ponovo te verzije literarnog konstruktivizma. Istovremeno, Mekdonald ne doseže ni jednog ni drugog, ni približno, završavajući u brzom kruženju standardizovanih proznih modela svoju verziju romantizacije svemira i metafore Marsa.

Između Bredberija i Mekdonalda stoji ciklus romana Kim Stenli Robinsona o teraformiranju, o crvenom, zelenom i plavom Marsu, serijal započet 1992. godine, sa već opsežnim naučnim znanjem. U prilično dosadnim romanima posejani su „tragovi pored puteva“, znakovi koji asimiluju mitove tehnološkog doba, mitove i simbole tehnicizma pošto se uvek ponavlja morfogenetski razvoj imaginacije. Na početku uvek imamo posla s mitovima. U ovim romanima rad postaje umetnost, tehnologija življenja na negostoljubivom mestu postaje politika. Mars je prazna istorija koju će ispisati veliki infrastrukturni i tehnološki proces teraformiranja i umetnosti prilagođavanja stranog sveta matici Zemlji. Kolonizacija je uvek u svesti ljudi, uvek je motiv za prekoračenje, zadiranje u Tera inkognitu. Ali u ovim romanima čovek ostaje projekat biologije, njegova kultura je odraz metaistorijskih formi znanja, čežnja za drugim svetovima je oblik religioznog zanosa. Spoj inženjeringa i misticizma oblikuje Zemlju Dva, kako je romanopisac opisuje.

Privilegija je biti svedok promene, kada metafore padaju na lokalno tle, na regolit drugih planeta. U našem ubrzanom vremenu, barem imamo jedno zadovoljstvo, doduše, sumnjive vrednosti: da odživimo i svedočimo mnogobrojnim procesima nevidljivog, skrivenog i dugotrajnog, kakve su stvari duha i imaginacije. Eoni su se veoma ubrzali, smenjuju se forme imaginacije takvom brzinom da ih prozivamo, nimalo mudro i veoma površno, modom, hirom vremena, kao da smo na revijama kupaćih kostima za ovogodišnju sezonu.

Još jednom, tako brzo, prošlo je vreme romantike, pristigao je Piter Vir i *Marsovac*. U romanu je tehnicistika zapravo glavni junak, a tehnologija shvaćena na romaneskni način, kao *summa* opisa, govori kroz dnevnik glavnog junaka, ostavljenog na pustoj planeti. Prozni mehanicizam ove knjige pomalo podseća na skulpture Kaldera (Alexander Calder) ili slike Ležea (Fernand Leger), koloplet uređaja i mašina, delova i instrumenata, aparata i veština njihovog funkcionisanja podseća na zamisao sveta-automata, kartezijansku viziju svemira-mašine.

Večno smenjivanje dve osnovne i određujuće estetske dominacije, romantičarskog sa klasicističkim nadahnućem, uvek završava u raznolikosti pop-arta, koji se pod različitim imenima i obrazloženjima redovno pojavljuje na kraju svake estetske epohe. Ponekad se taj finalni produkt naziva hiperrealizam, ponekad postmodernizam, nekada, u devetnaestom veku, to je bila secesija ili preraphaelizam, još mnogo ranije rokoko. Od razuma ka srcu pa nazad, sve dok se sve ne izmiri i smiri u sladunjavoj ravnoteži.

Još jednom se opozitne i metaforičke vizije pojavljuju kada planeta Mars u svoj svojoj imaginarnoj dvojstvenosti postaje globalna metafora zemaljskih paklova. U sve bržoj smeni „crvenih estetika“ realizam se bori s avanturizmom holivudskog tipa, imaginacija pot-

krepljena naukom sa herojskim romantizmom kojem podležu hiljade ljudi prijavljenih za razne marsijanske avanture (jednosmerna kolonizacija sa paradigmatičnim Elonom Maskom, eksperimenti višemesečne izolacije u pustolijama Antarktika, na beživotnim padinama vulkana Mauna Loa na Havajima ili pak usred Moskve), stvarajući u svetskoj javnosti prag draži na fenomen granice i njenog prekoračenja.

Na samom kraju smo doba globalnih metafora, te tako i metafore Marsa. Ciklus je završen povratkom na početak, na projekciju naših strahova i nada upolje, na jedan sada sasvim dostupan strani svet. Tako koristimo sve bogatstvo tokom vremena i epoha nakupljenih značenja i relacija. I u srpskoj književnosti, u njenom najvitalnijem i literarno vrhunskom delu globalna metafora pustoši i praznine svakodnevice pronalazi svoju telesnost u globalnoj metafori Marsa. U zbirci priča Vase Pavkovića *Moj život na Marsu*, u ključnoj priči „Život na Marsu“ junak priče Belić priča sinu svoju „istinitu laž“ o kanalima na Marsu u čijem je iskopavanju učestvovao, kao sveprisutnoj zabludi čoveka pred samim sobom, zabludi uporedivoj sa mrežom praznih televizijskih kanala koji ga našteluju na drugačiju stvarnost, u kojoj kroz vizuelnost belog šuma na ekranu projektujemo svoj ništavan i bezvredan svet zabluda i samoobmanjivanja. U pričama Vase Pavkovića iz ove knjige doktrina sećanja se uklapa u poetiku praznine i životnih promašaja, poetiku čiji je jedan od tipičnih izdanaka bila metafora Marsa na kraju 20. veka. Uvek projektujemo vlastitu nemoć i prazninu, govori nam Pavković, sećanja u prazninu, prazninu u naše uspomene. Mars je praznina ispunjena energijama početaka.

Iz estetike koja je tek u svojim „začelima“, kako bi ih nazvao Bela Hamvaš, još neovaploćenim, bestelesnim osnovnim principima, nedostupnim aktuelnom umu, svim onim koacervatima ideja i emocija koje dosežu iz budućnosti, a tek retko, i nikada jasno, i uvek kontraverzno sugerišu vizije nove kulture, grčevito se boreći da opstanu na tom ničijem polju između čoveka i njegove sledeće evolucije. Meni se takvim čine vizuelni radovi Nikolas Kana i Ričarda Selesnika (Nicholas Kahn, Richard Selesnick), dvojice savremenih britansko-američkih umetnika čiji sinkretizam premošćuje sve uslovnosti vremenskih i estetičkih perspektiva, mešajući „uspomenu i žudnju“ (po T. S. Eliotu), tvoreći vizuelno koliko i mitotvoračko, narativno i referencijalno delo koje ima jasan vizionarski prizvuk.

U ciklusu panoramskih foto-kolaža, osobenih za njihov opus, nekoj vrsti sinteze složenih narativnih foto-novela, filmskih instalacija u prostoru i avangardnog pozorišta, upada u oči ciklus panoptikuma pod nazivom „Mars: Adrift on the Hourglass Sea“, u kome ovaj umetnički tandem stvara autentičnu i verodostojnu viziju čovekovog planeta Mars, kao amalgama prostorno-vremenskih referenci i cirkularno shvaćene istorije, kao kontinuum sećanja na kosmička vremena. U vremenski i prostorno neograničenim perspektivama, čovek i njegove stvari postaju nosioci transcendentalnog obrasca, da su stvari drugačije da bi ostale iste, što sugerise pravi heraklitovski nauk. Iz dubina ovih scena struji zakovitlana drugost, gde čovek i njegova značenja razmenjuju slepe dahove smisla. Mašta geografije i mašta istorije se ujedinjuje u jedinstvenu viziju, koja je našla svoje korespondencije sa zvaničnom NASA, koja ih je i pozvala da stvore umetničku meditaciju ekspedicije na Mars.

Montažom fotografija sa Marsa i zemaljskih pejzaža, mešajući reference iz prošlosti i budućnosti, u „spiralnoj mašti“ susreću se piramide, obelisci, džinovski baloni i betonski brodovi, sve to u ekstatičnom ambijentu crvene pustinje. U svojoj apsurdnosti i dvosmislivosti panorama Ken i Selesnik otkrivaju posmatračima duboku potrebu da se drže poznatog, u isto vreme kada se pred očima posmatrača, a skoro da je tako – stvara marsijanska mitologija. Kan i Selesnik su umetnici-mitotvorci, koji prepravljaju istoriju, grade artefakte, uzorke nesvršene prošlosti i fantastične budućnosti. Na panoramama, freskama nalik, njihovi ženski protagonisti, Barbarele današnjice, lutaju bizarnim marsovskim krajolicima, susrećući nanose misteriozno nestale civilizacije, zapravo naše, zemaljske, ljudske.

Bertrand Rasel kaže da svaka definicija mora da dovede do nečega što se ne može definisati. Tako i Kan i Selesnik započinju i završavaju u kolopletu, vrtoglavom granjanju drveta istorije. U posmatraču asociraju osećaj ogromnih geoloških vremenskih perioda, vraćaju čežnju za budućnošću, stvaraju viziju Marsa između distopije i nade, ono što ova planeta jeste u čovekovoј svesti. Kroz nizove svojih halucinantnih prizora-pejzaža istovremeno predstavljaju mitologiju crvene planete i grade autentičnu viziju društva koje je kombinacija visoke tehnologije i kamenog doba. Na njihovim foto-panoramama vidimo ljudsku koloniju na Marsu koja je upravo prekinula veze sa maticom Zemljom. Prve fotografije sa lutanja po Republici Mars.

4. Poziv na budan san

Previše su submisivne i potmule izjave da budućnost nije moguće videti ni opisati, makar u maglovitim vizijama, makar u naznakama, trajanjem oročenim. To naprosto nije istina, i velika dostignuća ljudskog uma svedoče o toj nameri mučnoj i niskoj da se oduzme verodostojnost imaginaciji.

Pokušajmo pogledati u ljudsku naseobinu na Marsu, privremenu ili stalnu, bilo kada u budućnosti, zadržavajući se na onome što znamo i možemo, i za sada se lišavajući imaginarnih uzleta. Najpre, Mars je pustara, pustoš i pustinja, suva i hladna praznina u svesti ljudi. I one neupitne pretpostavke čovekovog bitisanja na Zemlji, koje doživljavamo kao datosti, na Crvenoj planeti su upitne ili ugrožavajuće. Nema vazduha za disanje, ni bezbednog prostora za bitisanje, ni slobodne vode, čega na Zemlji ima u *samopodrazumevajućim* okolnostima. Nema dostupne energije, u onom smislu kako je ima na Zemlji, kao rezultat nagomilavanje sunčane energije u tkivima biljaka i životinja, što lako kasnije koristimo u oblicima nafte, uglja i prirodnog gasa, niti u obliku energije koja dolazi od kruženja energije u prirodi, kao što je energije vode, vetra, termalna energija... Bez energije nema ni civilizacije, i od tog presudnog agensa za opstanak, ljudima na Marsu stoji na raspolaganju sunčana energija smanjenog fluksa zbog veće razdaljine od Sunca, energija koju sami proizvedu još nedostupnim tehnologijama (nuklearna fuzija, razni vodonični generatori...) i ona koju sami ponesu sa Zemlje. Na Zemlji koristimo i nuklearnu energiju, te bi ona predstavljala značajan resurs i na Marsu, ali pronalaženje, iskopavanje, prerada i korišćenje

potrebnih ruda je u najveće zavisno od energije i tehnologije koja se u sve te faze ulaže, te se vrtimo u krug.

Na Marsu nema slobodne vode, te bi se sve količine pod jednakim uslovima kao uranijum morale pronaći, iskopati, preraditi i transportovati, što zahteva tehnološku infrastrukturu i energiju. Količina zračenja na površini Marsa je zbog nepostojanja magnetnog polja i atmosferske zaštite smrtonosno riskantna po zdravlje i reproduktivni sistem čovekov, te bi naseobine morale biti smeštene u pećinama i tunelima, ili pak iza debelih zidina, što podrazumeva, ponovo, komplikovanu i sofisticiranu tehnološku infrastrukturu i energiju. Ishrana je suštinski uslovljena energetskim uslovima, vodom i podlogom, opet, pod strogim tehnološkim uslovima. Korišćenje prostora Marsa za istraživanje, kretanje i boravak je takođe uslovljeno tehnološkim sredstvima, zaštitnim odelima, prevoznim sredstvima i resursima.

Slika se kompletira. Ljudi na Marsu će živeti u pećinama pod veštačkim osvetljenjem, svi preduslovi njihovog postojanja će biti produkt visoko sofisticirane i kompleksne tehnologije, svaki sekund, svaki dan, godina, udah i izdah, zalogaj i gutljaj, metar koji pređu, moraće da bude omogućen i nadgledan sveprisutnom tehnologijom. Skoro kao na Zemlji, ukoliko prirodne zemaljske uslove posmatramo kao proizvod neke više, nadmoćne, transcendentalne stvarnosti.

Za sada nećemo pitati šta bi čovek uopšte tražio tamo pod takvim uslovima. Pitanje je besmisleno i van diskurzivnog okvira. Odgovori su razni, podjednako ubedljivi kao i apsolutno tuđinski uslovi koji će dočekati ljudski rod. Zato što je tamo, u planinarskom duhu, zato što je teško, u kenedijevskom, kao odstupnica u slučaju opasnosti, u katastrofičarskom duhu, kao kosmička sudbina, u vitalističkom, kao laboratorija, u tehnološkom, kao konačna utopija, u književnom, kao ovaploćenje apsolutno tuđinske lepote, u estetskom, ili pak kao beskonačnu avanturu granice, u duhu čovekovog mentaliteta. Možda mi se najviše dopada kao poziv na budan san. A možda bi bilo najispravnije reći da je naseljavanje Marsa velika proba za transformaciju čoveka i čovečanstva u sledeći civilizacijski nivo. Eugen Fink kaže: „Nikada ne upoznajemo bolje darodavno biće prirode, nego kada ona sebe uskrati.“

Sledstveno tome, društvo Crvene planete, zajedno sa svim svojim ritualima, umetnoštim, naukama i transcendentnošću, nastajaće u tehnologizovanom univerzumu, stalno izloženom smrtnim opasnostima, pod veštačkim životnim okolnostima, a to se odnosi na svaki dah, kap vode, zalogaj hrane, uređaj i mašinu, međusobni kontakt i emociju, i u takvom strogo veštačkom univerzumu će se i okončavati.

Pored dominacije tehnologije kao sudbonosnog uticaja na životne uslove, može se govoriti o još dva načina ovladavanja životnim staništima, dva načina „tvorbe planeta“. Prvi je teraformiranje, prilagođavanje planete čoveku. Iako je teraformiranje motiv iz naučne fantastike, čovek na Zemlji već dugo, praktično od početaka civilizacije „uspešno“ primenjuje ovu ideju na planetu na kojoj živi, na njenu i svoju nesreću. Uticaj čoveka na geografsko i biološko okruženje s vremenom je narastao u toj meri da mnogi naučnici govore da smo ušli u antropocen, istorijsku eru u kojoj je uticaj čoveka na planetu postao domi-

nantan ili bar uporediv sa vanljudskim faktorima. Zagađivanje atmosfere industrijskim i poljoprivrednim gasovima, ugljendioksidom i metanom pre svega, dovodi do globalnog zagrevanja i globalnih promena klime, seča kišnih i sušnih šuma i njihovo pretvaranje u njive i pašnjake izlaže te površine eroziji, promeni klime i reljefa, pregrađivanje rečnih tokova zbog hidroelektrana i navodnjavanja menja površinski reljef planete i njenu klimu. Daleko da je to sav sadržaj geološke ere antropocena, razdoblja u kome čovekov uticaj na prirodu planete Zemlje postaje dominantan, i još jednom, ovog puta u obliku kulturologije Marsa, dobija svoju „granicu“, svoje „studije slučaja“, svoju „poetiku drugosti“.

Sve to su modeli teraformiranja, krojenja udobnog planetarnog odela za čoveka. Ovde nećemo nastaviti o teraformiranju Marsa, metamorfozi Marsa u Zemlju broj 2, na čovekovu sliku i priliku, pošto je taj scenario preterano dugotrajan i kondicionalan, protegnut kroz stotine i hiljade godina, ako ne i duže, uslovljen takvim tehnološkim i energetskim pomacima i izumima, da bi bilo preterano neozbiljno projektovati sadašnje ljudske mogućnosti i snove na tako dugoročan period. Ljudi koji bi se odlučili na pretvaranje Marsa u Zemlju, bojim se, imaće još manje dodirnih tačaka sa sadašnjim čovekom, pa čak i onakvim kako bi mogao biti u našim najdivljijim ekstrapolacijama. Posebno bi bila uzbudljiva estetika teraformiranja, sa kojom bi se ljudski duh suočio s umetnošću planetarnih razmera, izazovu koji nam i danas nije nepoznat, izazovu landskejp umetnika Roberta Smitsona ili umetnika-enviromentalista u 20. veku, ali i kreatora engleskih i francuskih aristokratskih vrtova u ranijim vekovima, ili pak dizajnera njujorskog Central parka u 19. veku, Frederika Lo Olmsteda i Kalverta Voksa.

Jednom ću pisati o tome, o umetniku koji pred sobom ima božanske prerogative, pantokreatoru sveta. Ne ovde. Ovde ću nastaviti o drugom važnom modelu ovladavanja svetom, o metamorfozi čoveka u drugo ili drugačije biće, Golema, androida... različita imena smo im nadevali.

Na Marsu su Skjapeli i čitavo njegovo doba, ceo 19. vek u svom ushićenju tehnološkim napretkom, videli kanale u trenutku kada je tehnologizacija sveta bila u punom jeku i otpočinjao antropocen. Danas na Marsu vidimo začetke transgenetičke i algoritamske civilizacije, tehnologije „crne kutije“ i supstituciju čoveka novom tehnorasom.

Već sam pomenuo tehnologiju kao „meru svih stvari“, i ne-humani aspekt čovekovog bića kao uslov tehniciteta, ne-dijalektičnu afirmaciju dvojstvenosti koja je u našoj biti. Mi smo u potrazi za superinteligencijom i savršenstvom mašina i robota abdicirali našu humanost i predali je mašinama. Tako je naša kultura, o čemu govori Simonodon, raspeta između kontradiktornih stavova o tehnologiji. S jedne strane, ona je tretira kao poligon konformizma i čiste utilitarnosti, s druge strane, naša kultura tehnologiju predstavlja kao finalnog i smrtonosnog neprijatelja čovečanstva.

Lažna dilema kulture koja pozdravlja tehnologiju kao izvor korisnih objekata a proklinje je kao neprijatelja „tipično ljudskog“, izgrađujući tako svoju ulogu „granice“ i „zaštitnika“, dovodi do shizofrenog odnosa i entropije značenja i vrednosti. Umesto toga, neophodna se pokazuje hibridnost otvorenih sistema, koji bi priznali status ljudi kao mašina

među mašinama, i umesto otuđenja čoveka i mašine uspostavili novu ljudsku stvarnost koja boravi u mašinama i njihovim strukturama. Ovakvi otvoreni, hibridni sistemi prihvataju dvojstvenost ljudske veštačke i prirodne prirode, kao paradoksalno jedinstvo čoveka i prirode.

5. Invazija iz budućnosti

Dobro je poznat neuspeh predviđanja budućnosti na osnovu prethodnih iskustava. Dodatno se usložnjava svako predviđanje društvenih i kulturnih oblika budućnosti. Nezaobilazni i nikada dovoljno čitani prorok budućnosti Stanislaw Lem je pisao o nemogućnosti da se stvori matematički precizan model budućnosti zbog preterano velikog broja promenljivih. No, situacija sa futuristikom nije baš toliko crna. Niti su osnovni civilizacijski tokovi baš toliko nesaznatljivi i nepredvidljivi. Moraju se samo ustanoviti najosnovnije strukture „profila budućnosti“.

Jedna takva struktura je stalno unapređenje čoveka, od prvih momenata njegovog nastanka. Čovek je oduvek samog sebe zamenjivao tehnologijom, ili kako bi rekao Luis Mamford – mašinskim elementima. Vatom, praćkom, nožem od opsidijana, najpre. Izmeštanje čoveka izvan prirodnih sredina jeste stalni čin i put, svakom generacijom svedočimo invaziji telokradica, ali invazori smo mi sami, iz vlastite tehnoljudske budućnosti. Svaki oblik inteligencije ljudskog roda dolazi iz vlastite budućnosti, te tako možemo jedino i posmatrati svrhovitost vlastite rase.

Iz prve proističe odmah druga „večna“ struktura – pojam napretka, koji se sastoji od samo jednog, ali presudnog sastojka: lišavanja čoveka njegovog prirodnog nasleđa kroz proces veštačke evolucije. A veštačka evolucija je samo drugo ime za tehnologiju. Tehnologija vatre je omogućila bolje korišćenje hranjivih sastojaka u odnosu na sirovu hranu, time i više energije za mentalne aktivnosti. Digitalne tehnologije 21. veka produžavaju i šire čula do tačke na kojoj se menja mentalna (u srazmerama evolucionih vremena, i tele-sna) struktura.

A tu je i sledeća struktura, proistekla iz prethodne dve, ujedno i pretežno mentalna, a koju je Ginter Anders nazvao „prometejski stid“. Reč je o tome da nikada nije postojala potpuna priroda čoveka van tehnologije. Ona redefinisanjem čoveka uvlači njegovu „prirodu“ u veštačke strukture, koje on sam stvara. Čovek je svoj vlastiti bog-otac. Ili vlastita majka-priroda.

Iz svih ovih uzglobljenih, slivenih a večnih struktura odnosa čoveka i prirode, proističe jednostavan zaključak. Budućnost ne pripada čovečanstvu, već njegovom tehnopotomstvu. Rečnikom kakvog mističizma, bilo naturalnog bilo tehnološkog, ovim se uvodi pojam „finaliteta vrste“, „omega-tačka“, svrhovitost i tajni plan istorije... Ipak, iza ovakvih misterioznih, zamagljenih pojmova, stoji osnovniji proces, najjasnije iskazan u rečima Stanislaw Lema iz *Summe technologiae*: „Istorija civilizacije... predstavlja proces proširivanja homeostaze koji traje ukupno hiljadu do tri hiljade vekova, to jest proces čovekovog menjanja

njegove sredine... Čovek ostaje poslednji relikv Prirode, poslednje 'autentično delo Prirode'... Invazija u čovekovo telo tehnologije koju je on sam stvorio – jeste neizbežna."

Nešto kasnije u pomenutoj knjizi Lem piše o telesnosti kao formativnom faktoru svih istorijskih estetika, svih jezika, time i ljudskog mišljenja. Telo, a ne refleksivna svest, stajalo je u centru istorije, te zamena delova čovekovog tela mehaničkim supstitutima istovremeno označava unapređenje čoveka kada i poslednju eru Homo sapiensa. Proces je odmakao toliko daleko da predstavlja teškoću za percipiranje, eksterna pomagala kojima smo se okružili, od saobraćajnih sredstava do medicinskih pomagala, od elektronskih javnih opština do digitalizacije privatnih podataka, svi ti procesi kojima se pojedinačni čovek proširio u stvarnost a zapravo implodirao u vlastito telo, svi ti procesi jesu materica tehnosapiensa. Uobičajeno se telesni implantati, mašinizacija svakodnevnih procesa i stanja te formalizacija praktičnog mišljenja predstavljaju kao delovi procesa tehnoevolucije, kao ekranizacija spolnjeg sveta u čovekov telesni zabran. Ali znatno više značenja i vrednosti se nalazi u eksternizaciji svih psihičkih procesa, pružanje čula i misli u svet sveopšteg tehnološkog jedinstva. Ubrzanja, kojem svedočimo svakim delićem vremena, i proširenje, koje ostaje van „radara“, ali time ne manje delotvorno. Istoričar nauke A. N. Vajthed je rekao da je jedan od naših najvećih kulturnih grehova to što o prošlosti i budućnosti razmišljamo u perspektivama stotina i hiljada godina, a trebalo bi u sekundama, ako želimo da doživimo punoću stvarnosti.

Promene naše telesnosti dovele su do promene vremenskih perspektiva, one pak počecima tehnološke kulture. Najuoštenije odlike te kulture bi bile nestajanje razlike između teorije i prakse, kulture i ekonomije, nauke i tehnike. Tehnokulturi zapravo ne treba svest, njoj je potreban svet, i kroz odbacivanje refleksivne svesti ona prigranjuje novo jedinstvo, novu univerzalnost, modus Unus mundusa kao konačan preokret i prevrat, ovaploćenje drevnog misticizma u mistici materijalnosti. Refleksivna svet je odvojenost i aporija, tehnološka svest je koherentnost i univerzalnost. Nadiranje sa tehnološke, povlačenje sa „humanoidne“ strane, dva su ogledalska procesa, kojima se redefiniše čovek, evoluira onaj deo njegove ličnosti koji ionako nikada i nije postojao van tehnologije (taj „prometejski“ stid!), te se ništa logičnije ne čini nego kada se latentne neophodnosti dovedu do realnosti. Unutrašnja neophodnost, kako ju se krstio slikar Vasilij Kandinski, ovde dobija na „božanskom“ karakteru, kao beskrajna potencija koja se uspinje kroz celokupnu ljudsku istoriju, telo i duh.

Ovde je veoma interesantna misao o integraciji bioloških disciplina i obraćanje zahtevima organskog sveta, koji iskazuje jedan takav mislilac kakav je evolucioni biolog Teodosijus Dobžanski. On o tome piše u *Evoluciji čovečanstva*, govoreći o prirastu stanovništva, ali priznajući presudnu ulogu kulture u biološkom uspehu ljudske vrste, zbog toga što je „...ljudska genetska obdarenost omogućila rađanje i evoluciju kulture, a ova se pokazala kao mehanizam prilagođavanja...“ Omeđujući svoje uverenje da je kulturna evolucija produžetak genetske evolucije, da je čovek umakao svojoj biološkoj prošlosti i da međuzavisnost genetike i kulture postaje uslov opstanka ljudskog roda, Dobžanski navodi dva opo-

zitna citata. Dok prvi kaže da je čoveku „...potrebno nedokučivo i beskonačno koliko i mala planeta na kojoj živi“ (Dostojevski), drugi izražava raskol čoveka i prirode: „Večna tišina ovih bezgraničnih prostora ispunjava me stravom“ (Paskal). Nište ne može ugroziti sublimnost ovih misli, ni njihova vankontekstualnost ni eliptičnost. Dobžanski, nasuprot, suvereno konstatuje da se čovekova sudbina nalazi u „nadziranju“ evolucije: „Evolucija ne mora više biti izvana nametnuta sudbina; čovek je možda može nadzirati, u skladu sa svojom mudrošću i vrednostima.“

Ovde bi mudro bilo prisetiti se stavova jednog od ključnih mislilaca tehnologije, Luisa Mamforda. Ujedno bi kroz njegovo razmatranje sveta mašina u *Tehnici i civilizaciji* mogli postaviti okvire, grubo skicirane i maglovite, o postavkama kulture potpuno tehnizovanog društva. Mamford primećuje da priroda više nije apsolut, odnosno da je više ne posmatramo kao da čovek nije njen deo, deo prirodnog poretka. To implicira povećanu osetljivost prema mehaničkom okruženju, uključujući i estetsku osetljivost. Mamford piše: „Izražavanje kroz mašine implicira prepoznavanje relativno novih estetskih pojmova: preciznosti, proračuna, nedostatka grešaka, jednostavnosti, ekonomije... kroz formulaciju jednog osnovnog estetskog principa – principa ekonomičnosti.“

Kultura koja se stvara oko planete Mars je ona koja je prividno obrnula proces te se u okviru tehnologije u njoj stvaraju uslovi za organski život, nasuprot istorijskoj praksi formiranja tehnologije u uslovima organske prirode na Zemlji. Suprotstavljavanje je samo prividno, i jedan i drugi proces slede svoju „unutrašnju neophodnost“, zamenjivanje postojećeg kreiranim, prirodnog tehnologijom, unutrašnjeg spoljašnjim.

6. Simboli crvene prašine

I odjednom prisustvujemo velikom obrtu zavrtnja, velikoj i tajnoj predstavi preokretanja simbola. Zapravo, od prvih civilizacija Plodnog polumeseca do praktično današnjice, do prvih snimaka „Marinera 4“, nikada nismo posmatrali planetu Mars već vlastite vizije, vlastitu sudbinu i nedoumice. Sve što smo tamo videli, od boga Rata do kanala i marsovske princeze Aelite, ugledali smo kao vlastiti lik, rastegnut do prometejskih prostora. Gledali smo ono što sami činimo na Zemlji, gde krvavo ratujemo, zaljubljeni u romantiku i opčinjeni herojstvom, gde premrežavamo svet izdancima svojih mozgova i ruku dela. Samo, ta projekcija iz vlastite budućnosti, gledanje u crvenu kuglu vradžbina koje tek kasnije sagledavamo kao vlastitu budućnost, taj ceo proces u kome naziremo sebe i ulogu koju sebi pripisujemo, sumnjivu ulogu pantokreatora, sav taj pogled iz budućnosti na nas onakve kakvi smo sada i ovde, nije prestao ni dan-danas, i čak, ubrzava svoje „činodejstvo“, onako kako naša aktuelna civilizacija ubrzava sve svoje tokove.

Malo je takvih globalnih metafora kroz istoriju čovečanstva kao što je planeta Mars. Mogu se prisetiti tek nekoliko, uz rizik da sam isto toliko prevideo. Metafora grandioznih spomenika za dodire neba (egipatske i južnoameričke piramide, Stounhendž), metafora velike propasti čovekovih dela (Atlantida, Titanik), metafora leta ka Suncu, zvezdama, dru-

gim svetovima (Ikar, bezbrojne legende o krilatim bogovima ili vanzemalcima, svejedno). Možda još pokoja...

Značaj Crvene planete je u toj nadrastajućoj metaforičnosti, rizomskom i kapilarnom nadiranju ključnog sastojka fizičkog i duhovnog života budućeg čoveka. Marsu kao simbolu sudbine Zemlje. Jer Crvena planeta postaje simbol života na Zemlji tehnonaučne budućnosti, upravo onako kako je Mars tokom milenijuma bio virtuelna realnost čovečanstva. Kao na početku, ponovo upiremo put neba da bi sagledali vlastitu sudbinu. U malenoj, bledocrvenoj tačkici na ozvezdanom nebeskom svodu.

Kanale smo na Marsu videli kada je počinjala zora tehnologije i otpočinjao antropocen. Danas na Marsu vidimo začetke transgenetike i algoritamske civilizacije, društva crne kutije i nastajuću tehnorasu, vlastitu tehnogenezu. Pažljivo prateći vlastite vizije, možda nećemo doći do „lika stvari koje dolaze“, ali ćemo, opet – možda, shvatiti vlastitu stvarnost.